

FÖRVALTNING OCH RÄTTSVÄSEN I NORGE UNDER OCKUPATIONEN

Av HÖYESTERETTSADVOKAT¹

EFTER två månaders krig i fjol har Norge i sin helhet nu varit ockuperat av tyska trupper i aderton månader. Kriget ödelade materiella värden av delvis oersättlig art, men »nyordningen» vill med roten rycka upp en kulturform, som är skapad av våra egna yttre villkor och under vår egen inre växt som folk.

Sedan Quislings första försök att gripa makten misslyckats och det tyska överkommandot beordrat honom att dra sig tillbaka, blev det vår högsta domstol, som tog initiativet till att återställa ordningen i förut besatta områden. Höyesterett förordnade med stöd av de stora näringsorganisationerna, att ett administrationsråd skulle tillsättas. Dess medlemmar voro högre ämbetsmän och dess uppgift var att omhänderta den centrala förvaltningen. Rådet var icke bärare av norsk suveränitet, det varken kunde eller ville inleda förhandlingar om fred eller vapenstillstånd, det besatte varken försvars- eller utrikesdepartementet; det var helt enkelt ett nödorgan. På det hela taget upprätthölls ordningen i landet, och överallt nådde man snabbt fram till de nya organ och de nya former, som den svåra tiden fordrade.

Efter krigets slut hade administrationsrådet en säker förankring i det norska folket. I hela sin verksamhet stod det på vårt gamla rättsamhälles grund. Utan prut försökte det hävda de rättigheter, som enligt folkrätten tillkommer ett folk under militär ockupation. När ockupanten brukade sin makt utanför rättens gränser, fick det ske utan rådets medverkan. Sommaren 1940 stod det dock för allt flera klart att vad ockupationsmakten tagit sikte på var inte bara ett tillfälligt besättande av Norges territorium, så som det hette i de tyska proklamationerna av den 9 april, utan något vida mera. Det var fråga om en genomgripande förändring av vårt inre styrelsesätt, vårt rättsväsen, vårt sociala och ekonomiska liv, kort sagt hela vår livsform, som skulle »nyordnas» och inpassas i den »germanska folkgemenskapen».

Redan den 24 april hade det tillsatts en tysk civil Reichskom-

¹ Denna uppsats utgör ett sammandrag av ett längre föredragsmanuskript. Redogörelsen går fram till det nuvarande undantagstillståndet.

missar för de besatta områdena i Norge. Det skedde genom en Führerförordning av Hitlers hand. Denna »Erllass des Führers über Ausübung der Regierungsbefugnisse» säger i inledningen, att den är given »för att säkra upprätthållandet av det offentliga lugnet och det offentliga livet i de norska områden, som stå under de tyska truppernas beskydd». Både inledningen och de efterföljande paragraferna ha fått en formulering, som uppenbarligen valts med tanke på Haagkonventionens regler för ockupation. De tre första paragraferna lydde:

»§ 1. De besatta norska områdena ställas under en 'Reichskommissar för de besatta områdena'. Han skall ha säte i Oslo. Rikskommissarien skall tillvarata det tyska rikets intressen och är i civilfrågor högsta regeringsmyndighet.

§ 2. Rikskommissarien kan betjäna sig av det norska administrationsrådet och de norska myndigheterna för att verkställa sina förordningar och upprätthålla förvaltningen.

§ 3. Den rättsordning, som hittills gällt, förblir i kraft så långt detta är förenligt med besättandet.

Rikskommissarien kan genom förordningar skapa ny rätt. Dessa förordningar skola utfärdas i en 'förordningssamling för de besatta norska områdena'.

Så vitt man kan döma av det »Verordnungsblatt», som utkommit i Norge, har förordningen senare icke upphävts eller ändrats. Från folkrättslig synpunkt är det inte mycket att bemärka till den. Den bemyndigar rikskommissarien att skapa ny rätt, men endast om detta är nödvändigt för att trygga eller genomföra det militära besättandet. Över huvud inskränkas rikskommissariens befogenheter av det syftsmål, som förordningen enligt ingressen säger sig äga; att säkra upprätthållandet av det offentliga lugnet och det offentliga livet. Åtgärder, som icke äro nödvändiga för detta syftsmål eller för att trygga ockupationstruppernas intressen, ligga utom rikskommissariens fullmakt. I vart fall var denna rättsuppfattning underlaget för administrationsrådets ställning och verksamhet. Men ockupationsmakten kunde icke nå sina mål, om den erkände denna begränsning av sin myndighet. Administrationsrådet hade blivit en mur, som måste rivas ned. Därför inledde tyskarna i juni i fjol förhandlingar, först med administrationsrådet, därefter med den kvarvarande delen av stortingets presidentskap och efter hand också med ledarna för de stora politiska partierna. Förhandlingarna drogo långt ut på tiden. Tyskarna voro uppenbarligen osäkra på hur långt de norska förhandlarna ville gå, och norrmännen voro icke på det klara med tyskarnas verkliga avsikter. Denna dubbelsidiga oklarhet avspeglade sig i lika stort famlande på tysk sida som i förvirring på norsk.

Högsterettsadvokat

Den 25 september avsattes administrationsrådet. Alla politiska partier utom Nasjonal Samling upplöstes och rikskommissarien gav tretton »kommissarische Staatsräte» i uppdrag att leda förvaltningen. Konungen och den lagliga regeringen avsattes. Och så igångsattes propagandaapparaten av det »statsbärande» partiet. Quisling gjordes härvid till »Norges förer». Propagandan hade dock icke någon verkan på norrmännen. De visste att det skedda icke innebar att makt överförts från tysk sida till norsk utan tvärtom att den rest av norsk självständighet avlägsnats, som administrationsrådet representerade.

Enligt norsk uppfattning kan det nu icke finnas någon *norsk* regering i Oslo. Sakförhållandet är detta. Terbovens »Verordnung über die kommissarischen Staatsräte» den 28 september 1940 har följande lydelse:

»§ 1. Den konstituerte statsråd innehar ledelsen av det departement, for hvilket han er innsatt. Han er likeoverfor Reichskommissar ansvarlig for en velordnet forvaltning av sitt virksomhetsområde.

§ 2. Den konstituerte statsråd er bemyndiget til i sitt virksomhetsområde innenfor rammen av gjeldende lovgivning å treffe alle nødvendige forvaltningsavgjørelser. Den konstituerte statsråds kompetanse utstrekker seg også til de forvaltningsavgjørelser, som hittil har vært forbeholdt Kongen, statsrådet eller stortinget.

§ 3. (1) Den konstituerte statsråd kan innenfor rammen av sitt virksomhetsområde gjennom forordning skape ny rett; berøres andre konstituerte statsråders virksomhetsområder, gis forordningene i forståelse med disse. Gjennom disse forordninger kan bestående lover endres, suppleres eller oppheves.

(2) De konstituerte statsråders forordninger underligger Reichskommissars samtykke i de tilfeller, hvor det er nødvendig å avvike fra Grundlovens bestemmelser.

(3) De konstituerte statsråders forordninger kunngjøres i Norsk Lovtidend. Såfremt ikke annet uttrykkelig er bestemt, trer de i kraft dagen etter at de er kunngjort.

§ 4. (1) Den konstituerte statsråd er innenfor sitt virksomhetsområde med samtykke av den konstituerte statsråd for finansvesenet bemyndiget til å utnevne embets- og tjenestemenn.

(2) Ved utnevning til ledende stillinger og av embetsmenn i departementene må Reichskommissars samtykke innhentes.

§ 5. (1) Domstolenes uavhengighet berøres ikke gjennom innsettelsen av de konstituerte statsråder.

(2) Benådningsmyndigheten utøves av den konstituerte statsråd for justisvesenet.

§ 6. Denne forordning trer i kraft fra og med den dag den kunngjøres.»

De statsråd, som Terboven insatt, ha självfallet ingen som helst norsk konstitutionell basis. De äro det tyska rikets representanter och kunna icke ha någon annan giltig fullmakt än den, som rikskommissarien själv har. De äro i dennes tjänst, de stå till ansvar endast inför honom och de kunna när som helst avsättas av honom.

Förordningen innehåller icke någon fördelning av den sakliga kompetensen, trots att fem nya departement (inrikes-, politi-, propa-

ganda-, idrotts- och sjöfartsdepartementen) inrättades och två gamla (utrikes- och försvarsdepartementen) indrogos. Statsråden äro helt sidoordnade och oberoende av varandra. De kunna icke sammanträda för kollegiala avgöranden. Till synes ha de var och en inom sitt område begåvats med en personlig diktatur, utan att dessa områden dock fått någon klar avgränsning. Man frågar sig sålunda, vem som skall avgöra ärenden, som beröra alla eller flera statsråds förvaltningsområden. Hur skall statsbudgeten uppgöras och är det finansministern, som beviljar utgifterna till de 12 andra »diktatorernas» verksamhet?

Statsrådets maktfullkomlighet och ansvarighet finnes emellertid blott på papperet. Det är Terboven och hans Reichskommissariat, som har den högsta ledningen och avgör alla viktigare ärenden. Ockupationsmakten har icke blott det juridiska ansvaret för de kommissariska statsrådets handlingar utan leder också faktiskt deras arbete. I en skrivelse den 5 januari i år uttalade justitieministern Riisnæs till statsadvokaten i Oslo: »Med hensyn til forholdet mellom Reichskommissar og statsrådene skal en opplyse at statsrådenes forordninger samtlige utferdiges i henhold til bemyndigelse, forellegges Reichskommissar og er godkjent for utferdigelsen.» Terboven själv gick i ett tal den 18 juni i år ännu längre, i det han yttrade: »I henvendelsen blir det påstått at den okkuperende makt i september har overdratt Nasjonal Samling ledelsen av den civile forvaltning under Reichskommissars overledelse. En bare flyktig gjennomgåelse av min tale av 25 september forrige år beviser at denne påstann er grepet fullstendig ut av luften. Statsrådene er av mig som enkeltpersoner blitt utnevnt til sine embeter og er alene overfor meg ansvarlig for sin virksomhet.» Så är det med »maktovertagelsen». Att statsråden fått ministertiteln kan varken rättsligt eller faktiskt ändra något i deras subordinationsförhållande.

Rikskommissarien har en egen och stor civil apparat under sig med avdelningar i en stor del av våra städer. Både den centrala apparaten i Oslo och den lokala ute i landet ingripa ofta i förvaltningen. Också det »statsbärande partiet» har sin väldiga apparat förgrenad ut över hela landet, och även den anser sig kompetent att ingripa på alla områden. Den tiden är förbi, då en ämbetsmans kompetens var klart avgränsad och odelad på sitt gebit. Nu flyta gränserna. Den s. k. ledareprincipen, som ju lika gärna kan kallas lydadsprincipen, leder till att envar, som får en uppgift att utföra, alltid har minst en »förelser» över sig,

vilken nær som helst kan ingripa i eller ändra hans beslut eller tilldela honom nya befallningar. Vederbörande bär kort sagt hela »ansvaret» men endast en partiell makt. Varje norrman torde under det sista året ha fått fullt klart för sig att det bästa sättet att avtrubba ansvarighetsprincipen är att införa ledareprincipen.

Endast en vecka efter den 25 september började utrensningen av politiska motståndare i förvaltningen. Den 4 oktober utfärdades en förordning om »avskjedigelse og forflyttelse av offentlige tjenestemenn». Enligt § 1 kan avskedande ske, när en tjänsteman icke erbjuder någon säkerhet för att han med hela sin kraft vill medverka till den politiska nyordningen. Enligt § 2 kan han av samma skäl förflyttas till annan tjänst eller annorstädes. Så som grunderna för avskedandet formulerats, kan ingen på förhand veta, om en viss handling kan föranleda avskedande. Förordningen har givits av Terboven själv men varje statsråd fick rätt att besluta om avskedanden eller förflyttningar; finansministern skulle dock vid varje tillfälle höras. Förordningen uttalar vidare att en avsatt tjänsteman kan få bibehålla sin lön helt eller delvis. Han har dock ingen rätt därtill. Detta spørsmål skall finansministern avgöra. Vid tillämpningen ha förordningens många bestämmelser om det tekniska förfarings sättet och om lönen inte spelat någon större roll. Avskedandena ha skett på alla möjliga sätt — genom brev, telegram, muntligt besked, arrestering o. s. v. — och den avskedade har stått fullkomligt rättslös. Förordningen stadgade nämligen i § 5 att »vedtak som treffes i medhold av denne forordning kan ikke prøves av domstolene». Senare ha nya steg tagits. Genom en rundskrivelse i december 1940 förpliktades vid risk av »drastiske straffer» alla statstjänstemän att aktivt arbeta för Nasjonal Samling. Kort därefter bestämdes det att var och en, som sökte plats i en statsinstitution, måste bifoga en politisk beaktelse till ansökan.

I början av oktober ingrep regimen i den lokala förvaltningen. Genom en serie förordningar berövades kommunerna rätten att tillsätta tjänstemän, och inrikesdepartementet erhöll befogenhet att avsätta kommunala styrelser och tjänstemän. Vid utfärdandet av alla dessa förordningar syntes man i regeringen aldrig ha varit riktigt säker på hur man skulle operera med formerna. I de fall då ett statsråd träffade förvaltningsavgöranden utan rättslig befogenhet sanktionerade han dock dem efteråt enkelt och snabbt genom att utfärda en förordning. Dessa maktbefogenheter på det kommunala området utnyttjades till avsättningar runt om i landet.

Den 21 december 1940 fastställdes den slutliga kommunala ordningen genom en ny förordning av inrikesdepartementet. Det är inte svårt att upptäcka att tysk nationalsocialistisk lagstiftning varit förebildande. I § 1 heter det: »I hver herreds- eller bykommune skal det som leder av kommunen være en ordfører med formenn som rådgivere.» Ordföranden och vice ordföranden utnämns av departementet, icke för någon bestämd tid utan tillsvidare, dock icke längre än två år. Ordföranden behöver icke bo i den kommun, vars öden han skall leda (§ 3). Fylkesmannen bestämmer antalet »rådgivare» åt ordföranden och utnämner dessa i samråd med Nasjonal Samlings »fylkesfører» och ordföranden (§ 4). Alla de gamla kommunala befogenheterna ha på detta vis överflyttats på ordföranden. I vissa ärenden, frågor av större ekonomisk betydelse eller av annan ingripande art, skall han dock höra formennens åsikt (§ 11). Varje forman har rätt att till protokollet anteckna avvikande mening; i annat fall anses han enig med ordföranden och medansvarig för beslutet. Någon omröstning äger dock icke rum utan »ordføreren gjør vedtaket etter eget omdømme» (§ 8). Härmed är den kommunala självstyrelsen, som 1936 firade sitt 100-årsjubileum, med ett pennstreck likviderad. Kommunens invånare ha avhänts all annan befattning med bygdens angelägenheter än att betala de skatter, som diktatoriskt pålagts dem utan deras hörande. Ordföranden är lika maktfullkomlig nedåt, gentemot inbyggarna, som han är beroende uppåt, av den departementschef, som gett honom befattningen och när som helst kan återta den.

Ända från ockupationens början ha tyska domstolar varit i verksamhet i Norge. I augusti i fjol inrättade ockupationsmakten en »Deutscher Gerichtshof» med kompetens i brottmål — på avstånd kan det vara svårt att hysa någon bestämd mening om dess verksamhet. Men därjämte har man under hela ockupationstiden haft de s. k. »SS- und Polizei-Gerichte», beträffande vilkas sakliga kompetens det inte varit möjligt att uppdraga några gränser och vilkas regler om proceduren, fängslande, husundersökning, beslut om kvarstad o. s. v. äro höljda i dunkel. Ingen kan med säkerhet säga hur många norrmän det är som dessa institutioner tagit i fängsligt förvar, men det rör sig helt visst om tusenden. Anhållandena företas i regel mitt på natten utan att vederbörande ibland får veta det minsta om orsaken. Han kan få stanna i fängelset eller i koncentrationslägret från ett par dagar till ett år eller så, innan han utsläppes också utan någon

förklaring. Man har inte kunnat upptäcka någon form för domstol med rättsbehandling i föreskriven form bakom dessa ingrepp i den personliga friheten. Inte heller har någon jurist kunnat finna något rättsmedel för att skydda eller hjälpa en på detta sätt arresterad eller fängslad.

I detta sammanhang intresserar dock mest vad ockupationsmakten gjort med våra egna norska domstolar. Den 25 oktober i fjol utfärdade rikskommissarien en förordning »über die Errichtung eines norwegischen Sondergerichts». Domstolens kompetens inskränktes till att gälla brott mot två tidigare förordningar, nämligen om förbud mot politiska partier (utom N. S.) och om förbud mot verksamhet till förmån för kungahuset (25 september och 7 oktober). Straffet för överträdelse av partiförbudet sattes till fängelse eller tukthus i högst 3 år. Men förordningen förbjöd något mera. I dess § 4 heter det att på samma sätt skall den straffas, som fortsätter att främja upplösta partiets syftemål. Vare sig man läser den tyska eller norska texten frågar man sig vad det är som blivit straffbart, eller rättare sagt, vad det är som återstår utan att vara straffbart. Vad var det m. a. o., som icke ingick i de upplösta partiernas syften? Bondepartiet ville ha högre priser på jordbruksprodukter, arbetarpartiet högre arbetarlöner, det kristliga förbudspartiet alkoholförbud o. s. v. — var det straffbart att arbeta för dylika ting? Varje yttring eller handling på det sociala eller ekonomiska området kunde maktinnehavarna straffa, och så har lagstadgandet också tillämpats. Denna dömande verksamhet ansågs fordra en specialdomstol, den sedermera s. k. *folksdomstolen*. Enligt rikskommissariens förordning skulle den bestå av en ordförande och två bisittare, alla tre utnämnda av justitieministern. I denna form trädde den dock inte ut i livet. Det åtgick lång tid innan den startade, och under mellantiden hände det andra och stora ting i vårt domstolsväsen.

I norsk straffprocess är lekmanprincipen genomförd — d. v. s. i brottmål skall frågan om skyldig eller inte avgöras av lekmännen ensamma eller av en majoritet bland dessa. Genom kommunala val fingo våra domstolar i stort sett en sammansättning, som motsvarade folkets egen struktur i de olika landsdelarna. Det stod i slutet av förra seklet en het och långvarig strid om »jury-saken», men sedan lekmanaelementet väl fått sitt inflytande i domstolarna, förankrades det i norskt rättsmedvetande; lag och rätt angick alla, och det var folket som både stiftade lagen och dömde den som bröt emot densamma. Det blev nu nödvändigt för den

främmande makten att fjärma folket från domstolarna — därför infördes folkdomstolen. Men folkdomstolen var bara första omgången; i nästa omgång nyordnades även de övriga domstolarna. Den 15 november utfärdade justitieministern en förordning, enligt vilken de ordinarie valen av lekmannadomare tillsvidare uppskötos. De tidigare valda skulle fortsätta att fungera. Men förordningen stadgade vidare att justitieministern utan hinder av domstolslagens regler kunde stryka ut ur juryförteckningen där uppförda personer och ersätta dem med nya. Sedan de kommunala styrelserna likriktats, kunde justitieministern den 4 juni i år utan risk utfärda en ny förordning, enligt vilken de kommunala valen av lekmannadomare åter kunde förrättas. Eftersom kommunstyrelsen består av den av justitiedepartementet beroende ordföranden, har man nu i Norge kommit fram till en kombination av lagstiftande, verkställande och dömande makt, som gjort rättsstaten i gammaldags mening till blott en saga.

Man skulle ju kunna tycka att Folkedomstolen under dessa omständigheter blivit obehövlig. Det finns dock intet överflöd av N. S.-are i Norge och det måste därför ta lång tid innan N. S. helt kan behärska domstolarnas lekmannelement. Dessutom kan partiet icke bland juristerna finna ersättare för alla de gamla ämbetsmannadomarna. Genom en förordning av den 21 december reglerades därför till slut folkdomstolens organisation och kompetens. Domstolen skall bestå av tre juridiska domare och i vissa mål dessutom av två icke rättsbildade. De förra förordnas av justitieministern, och de senare skall denne plocka ut bland de lekmän i lagretten, som kommunordförandena tillsatt. Justitieministern hade lyckan att den ende jurist, som sökte den ledigförklarade platsen som folkdomstolens ordförande, en advokat från Hauge-sund, hade medlemskapet av partiet i ordning. Vidare utvidgades domstolens kompetens. Den kan döma i alla de mål av olika slag, som riksadvokaten vid varje särskilt tillfälle bestämmer. Eljest nämner förordningen särskilt brott mot straffelovens kapitel 8—10. Ser man efter i lagboken, finner man att denna N. S:s specialdomstol anser sig särskilt skickad att behandla sådana brott som att medverka till att Norge bringas under främmande herradöme eller att bistå fienden när Norge är i krig eller att ändra vår författning genom olagliga medel. Folkdomstolens utslag äro utan appell.

Den 24 januari i år utvidgades rätten till anhållande eller tagande i fängsligt förvar. Den tidigare regeln att varje anhållen

ägde rätt att inom 24 timmar få sin sak prövad av en domare upphävdes för folkdomstolens vidkommande. Fallet skall »snarest mulig» bringas inför folkdomstolens ordförande — detta snarast möjligt är dock mycket elastiskt, helst som denne ordförande vare sig han sitter i Oslo eller är på resa med sin domstol inte kan öva synnerlig tillsyn över sakernas gång runt omkring i landet.

Den 4 november i fjol avlägsnades riksadvokaten. Det skedde på ett behändigt sätt. Socialministern, som är högsta chef för Statens Pensjonskasse, utfärdade en förordning, enligt vilken bl. a. riksadvokatens åldersgräns fastställdes till 65 år; förordningen skulle genast träda i kraft och tillämpas på fungerande tjänstemän. Det hjälpte föga att förordningen var stridande mot lag och grundlag — riksadvokaten var över 65 år och sattes därigenom plötsligt ur spel. Till efterträdare fick han en pålitlig medlem av N. S., vilken började sin ämbetsgärning med att ge en tolkning av begreppet retorsion, som legaliserade de flesta av hirdens våldshandlingar.

Enligt norsk rätt få präster, advokater och läkare icke röja något av vad som meddelats dem i förtroende, såframt det inte sker för att hindra en oskyldig från att bli straffad. Enligt politidepartementets förordning av den 13 december 1940 ändrades denna gamla rättsregel därhän, att nämnda personer kunna åläggas av justitiedepartementet att uttala sig eller vittna, »såframt departementet med hänsyn till viktiga statsintressen finner det nödvändigt att förklaring avges, även om den som har anspråk på hemlighållande nekar sitt samtycke». Den som vägrar uttala sig kan tagas i fängsligt förvar till dess han avger förklaring; dock skall ingen kunna sitta fängslad längre än tre månader rörande samma fråga. En annan fundamental princip i vår straffrätt ändrades i våras, då det blev förbjudet för enskild att väcka talan i brottmål utan folkdomstolens samtycke. Tidigare kunde en enskild person väcka sådan talan, därest allmänna åklagaren icke ville upptaga den. Efter ändringen kan det antagas att de makt-havande icke skola ge sitt samtycke till någon för dem mindre önskelig process av dylik privat art.

Som bekant inlämnade i maj i år »de 43 organisationerna» en protest till rikskommissarien mot rubbningarna av det norska rättsväsendet, vilka förklarades stå i uppenbar strid mot »folk-rätten, norsk lag och allmänt norskt rättsmedvetande» och ha nedbrutit lagstiftningens skydd för den personliga säkerheten. I sitt tal till organisationernas representanter den 18 juni anförde Terboven följande:

Förvaltning och rättsväsen i Norge under okkupationen

»Gjennom Førerens bekjente forordning, som står i ubestridelig overensstemmelse med folkeretten, er jeg blitt i stand til å fastsette lover. De av statsrådene utstedte forordninger forutsetter min godkjennelse, og som følge derav kan det ikke tviles på deres rettsgyldighet. Henvisningen i henvendelsen, med hvilken man i den nettopp nevnte sammenheng særlig vender seg mot forordningene fra statsrådene for Justis- og Politidepartementet angående rettsvesenet, beviser ganske klart at man slett ikke mener noe forsvar for de virkelige germanske rettstradisjoner, men for den liberalistiske rettsoppfatning fra den yngre og yngste tid. Her kan jeg bare konstatere at den såkalte tradisjon angående lov og rett i fortiden ved nøye betraktning på ingen måte har bestått i opprettholdelsen av de bestående lover, men snarere i deres endring og videre utvikling. Denne tradisjon ble tvers igjennom bibeholdt. Tempoet er bare blitt hurtigere, ikke som følge av en bestemt rettsoppfatning, men som følge av den av England påbegynte og av England til Norge utvidede krig...»

För nordisk rättsuppfattning är det icke möjligt att uppta en diskussion på den av rikskommissarien angivna grundvalen.

Høyesterett har i Norge rätt och plikt att pröva, om en lag tillkommit på författningsenligt sätt och om den materiellt står i överensstämmelse med principerna i vår grundlag. Som bekant innehåller grundloven en serie dylika principer, t. ex. om den enskilde medborgarens okränkbara frihet. Høyesterett kan nullifiera en rättsstridig lag genom att icke tillämpa den och høyesterett har ofta gjort det. Vår högsta domstol ställdes inför spörsmålet, om de förordningar, som okkupationsmakten och dess norska representanter utfärdade, voro förenliga med folkrättens regler om en okkupationsmakts och ett okuperat folks rättsliga ställning. Høyesterett protesterade mot flera av förordningarna. Den fick dock alltid samma avvisande svar: oavsett rättsfrågan vore den förpliktad att lägga de nya förordningarna till grund för sina domslut. När den insåg omöjligheten att mot okkupationsmakten genomföra sin rättsuppfattning, neklade samtliga medlemmar sina ämbeten. Det hände strax före jul i fjol. Justitieministern lyckades få fatt på 8 mestadels unga oerfarna jurister i stället för de 18 högt ansedda män, som avgått. I februari i år hade den nya domstolen att handlägga ett mål, i vilket på ett tillspetsat sätt problemet ställdes, om domstolen utan invändningar skulle godta vilken som helst förordning av vilket som helst innehåll, blott okkupationsmakten utfärdat eller godkänt den.

Ingen kan gärna bestrida att en hel rad förordningar strida mot folkrätten eller gå utanför ramen för den fullmakt, som rikskommissariens förordningar innehålla. Många av rikskommissariens förordningar stå också i uppenbar strid mot den förut omnämnda »Führererlass». Man kan ju fråga, om det har någon betydelse att ställa under debatt rättsgiltigheten av en maktut-

övning, som själv icke erkänner några gränser och mot vilken ingen makt kan sättas. Norge är dock ännu icke någon del av Tyskland. Och skall Norges dömande makt, med sin gamla uppgift att vaka över författningsslivet, vara med om att godkänna upplösningen av den rättsstat, som varit grundvalen för landets existens? Den norska uppfattningen i dessa fundamentala stycken kan sammanfattas i följande punkter:

1) Även om den faktiska makten i ett ockuperat land övergått till ockupanten, har efter all erkänd folkrätt ockupationsmakten icke därför övertagit suveräniteten över landet. Det besatta landet fortsätter att bestå som en i rättsligt hänseende självständig stat. Ockupationen är ett tillfälligt tillstånd och denna tillfällighet är avgörande för de gränser, som folkrätten sätter för ockupantens maktutövning. Ockupationen är m. a. o. till sitt väsen något annat än slutlig erövring.

2) De 13 »kommissariska statsråden» föta icke sin förvaltnings- och lagstiftningsmakt på den norska författningen utan på fullmakt från ockupationsmakten. De äro representanter för den ockuperande och måste liksom denna söka hemuln för sin verksamhet i folkrätten.

3) Haagkonventionen har i § 45 linjerat upp de generella principerna för ockupationsmaktens myndighet. Enligt denna skall ockupanten respektera de lagar som gälla i landet, såframt icke absoluta hinder föreligga. Man frågar sig t. ex. om det förelåg något hinder för Tyskland att respektera den norska kommunalförvaltningens principer.

Terbovens och den nya Høyesteretts ståndpunkt är att domstolarna icke ha att döma efter folkrätten utan efter de förordningar, som givits av ockupationsmakten eller med stöd av denna. I det mål, där den nya Høyesterett hade att ta sin ståndpunkt, förde den gamle ansedde advokat Gustaf Heiberg talan från norsk sida. Efter att ha givit uttryck åt att målet var ett av de allvarligaste, som någonsin förelagts norska domstolar, slöt han med följande:

»Vårt land er besatt, men dermed er ikke det siste ord sagt. Til fredsslutningen har vi rett til og skal vi kreve å bli behandlet som en selvstendig stat. Er vi det, så er også våre domstoler som for norske domstoler og har rett og plikt til å dømme etter norsk lov. Det er den jeg forlanger lagt til grunn for avgjørelsen. Det er min eneste raison d'être her i skranken. Og norsk lov tilsier norske domstoler selv å avgjøre hva der er gjeldende lov i Kongeriket Norge.»